

ΒΙΒΛΙΟ

12.04.2018 | 10:03

Από πού πάνε για τον «Υπόγειο σιδηρόδρομο» του Κόλσον Γουάιτχεντ;

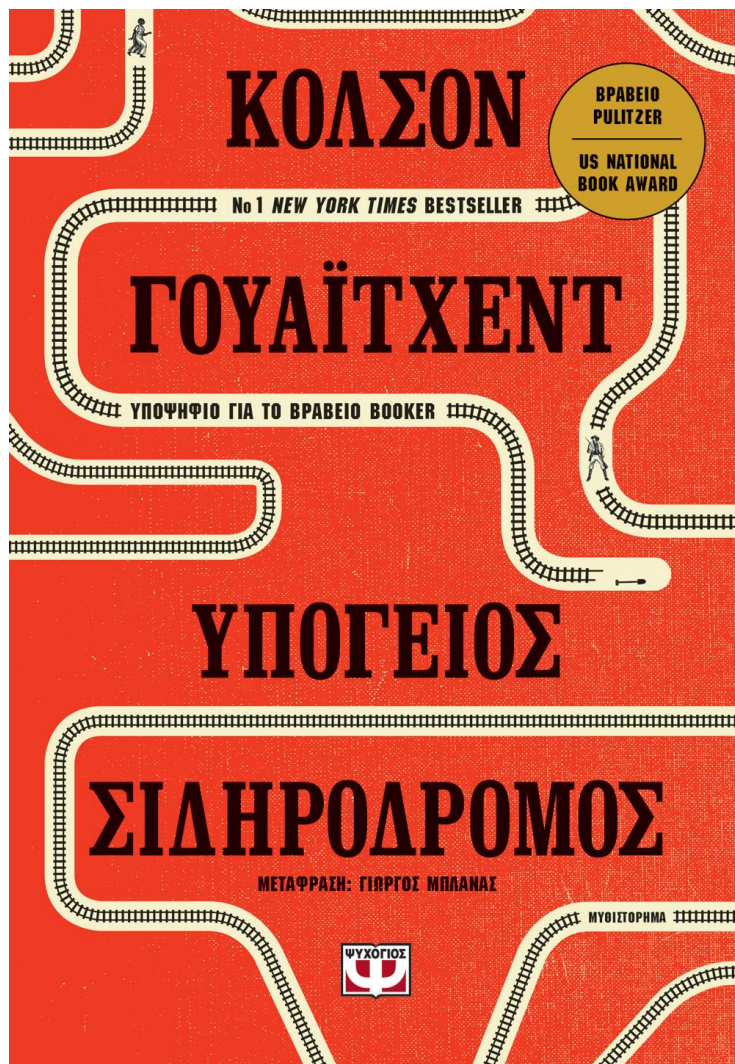
Βραβείο Pulitzer, US National Book Award, το παγκόσμιο εκδοτικό γεγονός τώρα και στα ελληνικά

photo © Jacob Rank | Unsplash

Δημήτρης Καραθάνος

Αν αγαπάτε τα βιβλία, θα το διαβάσετε σύντομα, είναι αναπόφευκτο. Βραβείο Pulitzer, US National Book Award, υποψήφιο για Booker, νούμερο 1 στη λίστα ευπώλητων των New York Times, επιλογή του Oprah's Book Club, το μυθιστόρημα που έκανε τον Μπαράκ Ομπάμα να αναφωνήσει «υπέροχο!» πλασάρεται στα αμερικανικά αφηγηματικά έπη, στο ίδιο ράφι με ορόσημα σαν τον «Αόρατο άνθρωπο» του Ραλφ Έλισον και την «Αγαπημένη» της Τόνι Μόρισον. Με σελίδες που βράζουν στο καζάνι του αφροαμερικάνικου μαρτυρίου, αναπλάθοντας την τρομοκρατία που υφίσταντο οι μαύροι πληθυσμοί στην προεμφυλιακή περίοδο και αναδεικνύοντας όλες τις πτυχές της εκμετάλλευσης που υπέστησαν οι σκλάβοι στην πορεία του έθνους που «ανηφόριζε προς το πεπρωμένο του», ο «Υπόγειος σιδηρόδρομος» δεν αποτελεί ανώδυνο ανάγνωσμα. Προσφέρει ωστόσο τις καλύτερες σελίδες που κυκλοφορούν στην παγκόσμια εκδοτική σκηνή.

Από τα δουλοκτητικά πλοία της Αφρικής στις εξοντωτικές φυτείες της Τζόρτζια. Από τις στειρώσεις της Νότιας Καρολίνας και τη μεθοδευμένη εξάπλωση της σύφιλης, στις ατέλειωτες εκτάσεις απαγχονισμένων και τα τελετουργικά λιντσαρίσματα της Βόρειας Καρολίνας, και κατόπιν στην οχλοκρατία του Τενεσί και την επίπλαστη ουτοπία της Ιντιάνα. Κάθε σταθμός στις ράγες του βιβλίου είναι και μια ολοζώντανη απεικόνιση ενός κακού ζοφερού όσο οι ζωγράφοι του, οι ρατσιστές λευκοί. «Και τι κερδίζεις που ξέρεις ποια μέρα γεννήθηκες στον κόσμο του λευκού;», διερωτώνται οι πρωταγωνιστές του. Η απροσποίητη ειλικρίνεια του βιβλίου σε αποπλίζει, οι ωμές αλήθειες του εκτίθενται με τον ρεαλισμό φωτογραφίας.

Ο Κόλσον Γουάιτχεντ αντλεί από μια ιστορική μεταφορά προκειμένου να αποτυπώσει την πραγματικότητα της Αμερικής το 19ου αιώνα. Υπόγειος σιδηρόδρομος ονομάστηκε το δίκτυο που διευκόλυνε τη διαφυγή σκλάβων από τον νότο προς ενδιάμεσους σταθμούς, με τελικό προορισμό τις ελεύθερες πολιτείες του βορρά. Στο έργο του συγγραφέα, ο σιδηρόδρομος αποκτά πραγματική υπόσταση, με επιβάτιδα της γραμμής και ηρωίδα του βιβλίου την Κόρα, σκλάβα σε βαμβακοφυτεία της Τζόρτζια και παρίας του περιβάλλοντός της, η οποία κάνει τη γνωριμία της σε ένα σύμπαν φρικαλεοτήτων: «Συνηθιζόταν οι σκλάβοι να είναι παρόντες στην κακοποίηση των αδελφών τους, σαν ηθικό δίδαγμα. Κάποια στιγμή στη διάρκεια της επίδειξης αναγκάζονταν όλοι ν' αποστρέψουν το βλέμμα, έστω και για μια στιγμή,

καθώς σκέφτονταν τον πόνο του σκλάβου και την ημέρα που αργά ή γρήγορα θα ερχόταν η δική τους σειρά στην απαίσια άκρη του βούρδουλα. Ήσουν κι εσύ εκεί πάνω –ακόμα κι αν δεν ήσουν».

Τα τοπία που σκισάρει στο πρώτο μέρος του μυθιστορήματος ο Γουάιτχεντ είναι αδρά και βασανιστικά, η ζωή των δούλων στο περιθώριο της αποικιακής σάλας εμπεριέχει σωματικό και ψυχολογικό ζόφο: «Όταν τέλειωνε η δουλειά και η τιμωρίες της μέρας, η νύχτα περίμενε σαν αρένα για την αληθινή τους μοναξιά και απόγνωση». Κάποτε, ο Σίζαρ καταφθάνει από τη Βιρτζίνια για να προτείνει στην Κόρα την απόδραση προς τα βόρεια, και τότε το χρονικό καταδιώξεων ξεκινά, μαζί με την καταβύθιση στα σκοτεινότερα κεφάλαια της αμερικανικής ιστορίας. Ο κυνηγός σκλάβων Ρίτζγουεϊ, διώκτης της Κόρα και διάκονος της ανίκητης ρατσιστικής λογικής («αν δεν ήταν προορισμένος ο λευκός να καταλάβει αυτό τον νέο κόσμο, δε θα τον είχε τώρα στην κατοχή του... Ιδιοκτησία σου, σκλάβος ή ήπειρος. Η Αμερικανική Επιταγή»), είναι ο εκφραστής ενός κόσμου που δεν έχει καλούς και κακούς, μονάχα διαβαθμίσεις κτηνωδίας: «Καλοσυνάτοι λευκοί στον Βορρά. Καλοσυνάτοι επειδή δε θεωρούσαν σωστό να σε σκοτώσουν γρήγορα. Όσο για τον νότιο λευκό, ήταν σπορά απ' τα λαγόνια του διαβόλου και δεν υπήρχε τρόπος να προβλέψεις την επόμενη σατανική του ενέργεια».

Όπως με όλα στον Νότο του 1800, η ιστορία του «Υπόγειου σιδηρόδρομου» άρχιζε με το βαμβάκι. Η ανελέητη μηχανή του βαμβακιού απαιτούσε το καύσιμο των αφρικανικών κορμιών. Διασχίζοντας πέρα-δώθε τον ωκεανό, τα πλοία έφερναν κορμιά για να δουλέψουν τη γη και ν' αναπαράγουν άλλα κορμιά. Τα πιστόνια της μηχανής δούλευαν ασταμάτητα. Περισσότεροι σκλάβοι οδηγούσαν σε περισσότερο βαμβάκι, το οποίο οδηγούσε σε περισσότερα χρήματα για να αγοράσουν περισσότερη γη, για να καλλιεργήσουν περισσότερο βαμβάκι. Παγιδευμένη σε αυτό το αυτοτροφοδοτούμενο σύστημα, στα χωράφια, σε σήραγγες, καταυλισμούς, αχυρώνες, κάτω από τη γη ή σε μια ψευδοροφή σοφίτας, η Κόρα ψάχνει τη διαφυγή ενόσω η Αμερική παραμένει ο δεσμοφύλακάς της.

Από σταθμό σε σταθμό και πολιτεία σε πολιτεία, εντοπίζεται η βαθύτερη πεποίθηση του βιβλίου: «Αν ο βορράς είχε εξαλείψει τη δουλεία, μια μέρα ο αποτρόπαιος θεσμός θα έπεφτε παντού. Μπορεί η ιστορία των νέγρων να άρχισε σ' αυτή τη χώρα με εξευτελισμό, αλλά μια μέρα θα θριάμβευαν και θα ευημερούσαν». Ενώ στη βάση του, διατυπώνεται η βαθιά ανθρωπιστική, διαχρονικά ελπιδοφόρα στάση της Κόρα: «Μπορεί ο κόσμος να είναι κακός, αλλά οι άνθρωποι δε χρειάζεται να είναι –όχι αν αρνηθούν». Το πιο δυνατό βιβλίο ιδεών των ημερών μας.

Κόλσον Γουάιτχεντ, «Υπόγειος σιδηρόδρομος», σελίδες 432, εκδόσεις Ψυχογιός, μετάφραση Γιώργος Μπλάνας